

भारताच्या शेजारील राष्ट्रांशी संबंध
 भारताची एकूण भूसीमा 15,200 km
 सर्वाधिक भूसीमा : बांगलादेश तर सर्वात कमी अफगाणि
 भारताचे चीन व पाक वेगळता भूटान , नेपाळ , बांगलादेश
 म्यानमार , श्रीलंका , अफ व मालदीव या देशांशी संबंध
 चांगले आहेत .

भारत - पाकिस्तान
 भारत पाकमध्ये एकूण 4 भुद्द झाली आहेत चारही भुद्देच
 कारण काश्मीर होते .

1) 1948 2) 1965 3) 1971 4) 1999
 काश्मीरचा प्रश्न 1 Jun 1948 ला प नेहरोनी
 काश्मीर प्रश्न UNO मध्ये नेला यावर 20 Jun 1948
 तीन सदस्यीय समिती स्थापन झाली . हा अहवाल
 Dec 1948 मध्ये आला . (USA , बेल्जियम , कोलंबिया)
 1965 च्या भुद्दानंतर तत्कालीन PM लालबहादूर शास्त्री
 व पाकचे PM आशुबखान यांच्यात तारकुंद करार झाला या
 करारानुसार भारत आणि पाक यांच्यातील काही
 काळासाठी मतभेद थांबले तारकुंद ठिकाण उगाजच्या
 अजबेकिस्तान मध्ये आहे . USSR चे ऑल्गेसी जोसीजी
 याने मध्यस्ती केल्याने हा करार बसवला झाला . 5th
 मध्ये हे भुद्द 17 दिवस चालले होते या भुद्दानंतर
 भारत व USSR ची जवळीकता वाढली
 पाकने ऑपरेशन सिबात ही मोहिम काढून ज
 काश्मीर मध्ये सैन्य घुसवले होते . 4-10 Jun 1968
 तारकुंद येथे झालेल्या बैठकीत करार बसवला झाला
 दुसऱ्या दिवशी लाल बहादूर शास्त्री यांचे हृदयविकार
 झटक्याने निधन झाले .

1941 चे युद्ध

पूर्व पाकमध्ये निवडणुका झाल्यानंतर पश्चिम
पाकमध्ये पूर्व पाकमधील आवासी लीग आपण
घटना करूयासाठी गेल्यानंतर पश्चिम पाकमधील
तत्कालीन प्रधानमंत्री, नरुल अमीद शाहदादर यांच्या
खान खान्नी पूर्व पाक तील आवासी लीगचा नेता
आणि त्यांचे सर्व सदस्य यांना तुरुंगात डांबले. आवासी
लीगचे नेते शेख मुजीबुर रहमान यांनी भारताकडे मदत
मागितली. तत्कालीन पाकमधील जुल्फीकार अली बुट्टो
यांच्या खान यांनी पूर्व पाक मध्ये अन्ध तेनात केले.
आवासी लिगवर बंदी घातली 27 March 1971 मध्ये
जिआऊर रहमान यांनी स्वतःच्याची घोषणा केली स एजरो
लोक मुक्ती वाहिनीमध्ये समाविष्ट झाले. इंदिरा गांधींनी
पूर्व पाकला मदतीचे आवाहन केले. याच काळात
इंदिरा गांधीजींनी गुरोपचा व अशियाचा दौरा करून
अशियाची 20 वर्षांचा मंत्रीकशर केला. ब्रिटन, USA,
फ्रान्स यांना धक्का बसला. पाकच्या वाजुने अमेरिका
युद्धात उतरत असल्याने दिसल्यानंतर अशियाने
आपल्या युद्ध नोंका दिदी महासागरात तेनात केले
यामुळे अमेरिका युद्धात उतरू शकला नाही. परिणामी
पाकच्या वतीने लेफ्टनंट जनरल नियाजी यांनी
शरणागती स्वीकारली 1971 ला स्वतंत्र बांगलादेशाची
निर्मिती झाली. इंदिरा गांधीजींना अटल बिहारी
वाजपेयीजींनी भारताची दुर्गा असे संबोधतात.

काश्मील युद्ध 1999 हे युद्ध 1999 मध्ये मे, जुलै
महिण्याच्या सुरु झाले. या युद्धाला ऑपरेशन विजय
या नावाने ओळखले जाते. भारतात हे युद्ध
उत्कृष्ट जिन्ह्यातील काश्मील येथे भारत पाक
दरम्यान सुरु झाले.

Page No. _____
Date _____

भारत - बांग्लादेश

भारतातील प. बंगाल, आसाम, मेघालय, त्रिपुरा, मिझोरम या राज्यांच्या सीमा बांग्लादेशाला लागतात. भारत आणि बांग्लादेश यांच्यातील सीमा सख्खी सीमा आहे. 1971 नंतर भारत आणि बांग्लादेश यांच्यात नवीन राजकीय संबंधाची सुरुवात झाली. 2015 मध्ये दोन्ही देशातील वाद संपुष्टात आले. द्विपक्षीय व्यापार व समझौता आला. भारत आणि बांग्लादेश यांच्यात न्यू मूर या वेलासंबंधी फरक्का धरणासंबंधात वाद मिशन इंसानियतच्या अंतर्गत भारताने बांग्लादेशातील शेडिंगो मुस्लीमोंला भारतात स्थान दिले.

भारत आणि बांग्लादेश यांच्यात एकूण 54 नद्यांचा समझौता यात सर्वाधिक विरोध तिस्ता नदी पाणीवाटपासंदर्भात झाला. भारत व बांग्लादेश या दोन्ही देशात वीज निर्यातीचा समझौता भारताने 660 वीज बांगला निर्यात केली. दोन्ही देशांमध्ये आढावा प्रथमदल रेल्वे, जहाज, बस विमान सहल्ल्याच्या साधनांमार्फत होते. भारत बांग्लादेशाच्या संबंधांना इर्तवीश युग असे म्हणतात.

इंदिरा गांधी सांस्कृतिक केंद्र भारतीय सांस्कृतिक केंद्र परिषदेच्या माध्यमातून 2010 मध्ये बांग्लादेशात उद्घाटन करण्यात आले. हैद्राबाद युनिवर्सिटी व ढाका युनिवर्सिटी यांमध्ये बैद्युतिक करार आहे.

भारत आणि नेपाळ

UP, UP & Dink

भारतातील उत्तराखंड, उत्तर प्रदेश, पं. बंगाल, बिहार, सिक्कीम राज्यात सीमा लागतात. भारत व नेपाळ या यांच्यात धार्मिक, संस्कृतिक, ऐतिहासिक व्यापिक संबंध आहेत. 1950 मध्ये भारत आणि नेपाळ यांच्यात बाप्ती व मैत्री टिकतव्यासाठी करार करण्यात आला. या करारानुसार नेपाळच्या नागरिकांना भारतातील नागरिकांप्रमाणे सर्व सुविधा होता येतील असा करार.

आज जवळपास 60 लाख नेपाली भारतात आहेत.
 नेपाल आणि भारत या दोघांच्या दरम्यान अलीकडील
 काळात चीनमुळे विवादात्मक परिस्थिती निर्माण झाली
 आहे. नेपाल मध्ये लागणाऱ्या 30% पेक्षा जास्त वस्तू
 भारतातून निर्यात येथील, मोटार, तार सिमेंट रसायन
 पॉलिस्टर, पाईप, इलायची, बूट, चप्पल, सँडल इ
 भारत आणि नेपाल यांच्यामध्ये तरि प्रवेशात बाह्यांच्या
 मधेशी लोकांमुळे तणाव निर्माण झाला परंतु मंतर हा
 तणाव संपला नेपाल मधील पहिला व दुवई अड्डा
 भारताच्या मदतीने तयार करण्यात आला.

भारत - श्रीलंका संबंध

भारताच्या दक्षिण बाजूला या देशाचे स्थान असून
 पाल्कच्या सामुद्रध्वनीमुळे हा भाग वेगळा झालेला आहे.
 श्रीलंकेतील काही वर्ग भारताच्या विरोधात आहे परंतु
 90% पेक्षा जास्त लोक भारताच्या बाजूचा विचार
 करतात. भारताचा सर्वात मोठा व्यापारीक भागीदार आहे
 दोघांच्या दरम्यान सांस्कृतिक संबंधही आहेत. दोघांनी
 मिळून हिंदी महासागराचे भूराजनैतिक धटक
 ठरवण्याचा प्रयत्न केला २०१५ मध्ये भारताने
 अणुऊर्जा समझौता श्रीलंकेशी केला.

पर्यावरण सांस्कृतिक व्यापार होती इ धटकांचा संबंध
 समावेश आहे भारत आणि श्रीलंका यांच्यात मासेमारी
 व्यवसायाशी वाद आहे. पाल्काच्या सामुद्रध्वनीत
 भारतीय मछुवांच्यांना श्रीलंकेच्या सैनिकांनी पकडले ही घेत
 भारत आणि श्रीलंका यांच्या दरम्यान चहा कॉफी व
 पर्यटन यांच्या संदर्भात समझौते आहेत. भारत आणि
 श्रीलंका यांच्यामध्ये २०१५ व्यापार अणुऊर्जा, पर्यटन
 संदर्भात करार.

भारत आणि श्रीलंका दोघांचा संयुक्त सैन्य अभ्यास मिश्रशक्ती या नावाने तर नौसेना अभ्यास स्लीनेक्स या नावाने ओळखला जातो. भारताने अलिफ्टील कालखंडात श्रीलंकेला 50 हजार ग्रे वांधण्यासाठी मदत देतकरी ही घरे चढाच्या वागेमध्ये काम करणाऱ्या झमीकासाठी व श्रीलंकेमधील शेतकरी लोकांसाठी तयार करण्यात आली आहे.

सागर कार्यक्रमांतर्गत भारताचे प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी भारताच्या शेजारील देशाशी लष्करी, राजकीय, आर्थिक, सांस्कृतिक संबंध प्रस्थापित केले आहेत.

2020 मध्ये महिंद्रा राज पक्ष यांचा भारत दौरा गाजला होता या कालखंडात तमिळ लोकांचा मुद्दा परत आला. भारताचे PM मोदी यांनी तमिळ लोकांना न्याय, शांती, सन्मान मिळाली पाहिजे अशी आशा व्यक्त केली.

भारत - अफगाणिस्तान संबंध

भारत आणि अफ. या दोन्ही देशात प्राचीन काळापासून चांगले संबंध आहेत. भारत आणि अफ आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आशिया खंडाच्या प्रश्नाबाबत एकमेकांचे समर्थन करतात. भारत - अफ दरम्यान बँकिंग, वित्त, व्यापार, कृषी, संरक्षण परीवर्धन, ऊर्जा इ. संदर्भात द्विपक्षीय करार आहेत. दोन्ही देशांनी 2017 मध्ये दिल्ली, काबूल, कंधार, एयर कार्बो कॉरीडोर च्या स्थापनेचे स्वागत केले. भारत आणि अफ या दोन्ही देशातील कार्बोइड्यानाची संख्या वाढविण्यासाठी दोन्ही देश प्रयत्न करतात. या दोन्ही देशात शिक्षण क्षेत्रात अख सलोख्याचे संबंध आहेत. भारताने शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषी, सिंचन, ऊर्जा, वाढ खेळ पेयजल या संदर्भात अफगाणिस्तानास मदत केली आहे. अफ आशिया खंडात नेहमी भारताला मदत करते दोन्ही देश, दक्षिण आशिया क्षेत्रिय संघटन (दक्षेस)चे सदस्य आहेत.

भारत - चीन संबंध
भारताच्या चीन सोबत पाच राज्यांच्या सीमा लागतात.
जडाब, उत्तराखंड, सिक्कीम, अरुणाचल प्रदेश, उत्तरप्रदेश.
भारत चीन दरम्यानच्या सीमेला मैकमोहन सीम म्हणून
1 April 1950 ला भारत - चीन यांच्यात राजकीय संबंध
प्रस्थापित झाले. People's Republic of China
ची स्थापना 1 Oct 1949 झाली. PRC मध्ये पुन्हा
स्थापन करणारा पहिला वर communist देश
भारत होता.

चीनचे प्रधानमंत्री झो झन लॉय याने June 1954
मध्ये भारताचा दौरा Oct 1954 पं नेहरू - चीन दौरा केला.
दोन्ही देशांनी पुढील काही वर्षे द्विपक्षीय संबंध प्रस्थापित
केले. 1962 मध्ये भारत - चीन द्विपक्षीय करार कोलमंडला
व युद्धाची सुरुवात झाली.

1962 चे युद्ध

20 Oct 1962 ते 21 Nov 1962 Aksai Chin,
Arunachal Pradesh, द. तिबेट या युद्धात चीनचा
विजय झाला होता. समुद्रसपाटीपासून 5000 मी उंचीवर
झालेल्या या युद्धात दोन्ही देशांनी जोसेना व वायुसेना
यांचा उपयोग केला नाही. युद्धानंतर भारतीय सेनेत बंद
करण्यात आला. रक्षणमंत्री कृष्ण नेमन यांनी राजीनामा दिला.
पं नेहरू यांच्यावर भारतामधून त्यांनी केलेल्या नितीबद्दल
टिकेला सामोरे जावे लागले. (हिंदी चीनी आई आई) या
काळात नितीबद्दल टिकेला सामोरे जावे त्याचा तत्कालीन
राष्ट्रपती राधाकृष्णन यांनी नेहरू सरकार युद्धात
लापरवाही केली असे मत व्यक्त केले. कारण पं नेहरू यांनी
सरकार युद्धात वायुसेनेचा युद्धात उपयोग केला नव्हता.
भारताचा पराभवानंतर तत्कालीन लेफ्टनंट जनरल
डिंडरसन बुक्स, कमांडेड ब्रिगेडियर P S भगत या दोघांचे
अध्यक्षतेखाली युद्ध चिंतन समितीची स्थापना करण्यात

गा दोन्ही अधिकाऱ्यांनी आपल्या रिपोर्टमध्ये प्रधानमंत्री पनेसर
यांना जिम्मेदार ठरवले. याच्यानंतर तत्कालीन PM
लालबहादूर शास्त्री यांच्या मागणीनुसार हैद्राबादच्या निजाम
मीर उस्मान आली याने 1965 मध्ये
5000 kg सोन्याचे दान केले

डोकलाम विवाद 2017
भारत चीन दोघांनीही डोकलाम परिसरात रस्ता निर्माण करण्यासाठी
16 June 2017 ला सुरुवात. परंतु तानतनाव वाढल्यानंतर
2017 च्या BRICS परिषदे अगोदर चीन भारताने सेना
मागे घेतली.